

SLOVENIJA

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina štiriletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezna šte. 2 din — V zamejstvo za vse leto 90 din — Poštoček rač.: Ljubljana 16.176 — Rokopisev ne vračamo — Oglasi po tarifu — Izhaja vsakega 1., 14. in 21. v mesecu — Tiska tiskarna M. Hrovatin v Ljubljani

Ali smo res že kakor — vrbaska banovina

Jeseni je bila izročena rajnkemu dr. Ko-rošču kot prosvetnemu ministru posebna tiskana spomenica iz vrbaske banovine. Pod njo je podpisanih okoli 230 društev, uradov in ustanov, 6 senatorjev in 4 pravoslavni škofje. V njej se podpisniki pritožujejo, da ima »dravska banovina« 856 ljudskih šol, vrbaska pa samo 496, da obiskuje v »dravski banovini« ljudske šole 177.000 otrok, v vrbaski pa samo 60.000, da je pri nas 38 meščanskih šol, tam pa samo 11, da je pri nas 17 gimnazij, a tam 6, da je pri nas mnogo več upokojujencev nego tam, da vzdržuje pri nas država univerzo, tam pa niti gozdarske fakultete, da imamo pri nas gledališče, tam pa ne itd. itd. V spomenici izjavljajo, da sicer nimajo ničesar proti kulturnim ustanovam »dravske banovine«, vendar da ni nobena pravica, da se enim dajo osnovne šole do nasičenosti, nadaljevalne šole, srednje šole, konservatorij in univerza, a drugi pa da ne dobe ničesar. Primerjajo »dravsko banovino« z vrbasko zato, ker sta si skoraj enaki po površini in po številu prebivalstva. Tako ravnanje z eno in z drugo banovino da ni nobena enakopravnost.

Tako ta spomenica in njeni podpisniki. Iz imen podpisanih društev in ustanov bi skoraj sklepali, da so jo podpisala sploh vsa društva, ki jih ta banovina premore, in teh je, kakor smo rekli, kakih 230. Toda tem 230 vrbaskim društvom bi lahko odgovorilo dobrih 8000 slovenskih organizacij nekako takole:

Dvajset let so somišljeniki teh podpisnikov napenjali vse moči, da bi izvršili čim popolnejše »uedinjenje«, toda vzamejo naj na znanje, da se jim je to v mnogih pogledih res da že posrečilo, da pa Slovenci takega »uedinjenja« nikoli nismo in nikoli ne bomo priznali in da se bomo borili proti njemu, dokler ne zmagamo. Nikoli namreč nismo in ne bomo priznali zgolj mehaničnega upravnega razdeljevanja in primerjanja. Zato imamo za žalitev primerjavo ozemlja slovenskega naroda z ozemljem slučajno in po bogve kakih vidikih sestavljene banovine. Po tej logiki naj bi gg. podpisniki pogledali rajši bliže in primerjali n. pr. kar ozemlje in prebivalstvo desete jugoslovanske upravne enote, t. j. »uprave mesta Belgrada«, s svojo banovino. Vrbaska banovina je n. pr. ravno petdesetkrat večja kakor ozemlje »uprave mesta Belgrada« in šteje več kot trikrat toliko prebivalcev, a vsa vrbaska banovina nima toliko palač kot ena sama belgrajska ulica, in skoraj vse belgrajske ulice so asfaltirane, medtem ko nima vrbaska banovina niti vseh potrebnih kozjih steza. Ali ni to še bolj kričeča neenakopravnost?

Že iz tega primera je menda dovolj očitno razvidna popolna neresnost kakršne koli take primerjave. Ako je govor o kulturnih zadevah, je smešno in nedopustno, primerjati dve slučajni upravni enoti, temveč gre tu za čisto druge vidike. »Dravska banovina« obsega namreč slučajno tudi skoraj ves slovenski narod, kolikor ga je v Jugoslaviji, vrbaska banovina pa sestoji iz delov dveh narodov, to je iz Srbov in iz Hrvatov. Primerjava je mogoča samo s tega vidika, in če jo izvršimo, kar se je pri nas že tolikokrat tudi zgodilo, tedaj smo mi Slovenci tisti, ki imamo vso pravico do pritožb. Tako Srbi kakor Hrvatje imajo namreč prav vse kulturne ustanove, ki jih narod imeti mora, in prav vse so že vsa povojna leta več ko bogato dotirane od države, medtem ko jih manjka nam še cela vrsta, a kolikor smo si jih trdo priborili, pa komaj životarijo, ker ne dobe niti najpotrebnejših sredstev. Mi imamo resda univerzo, kateri pa manjka še vedno cela vrsta fakultet, ki jih imata srbska in hrvaška. Ni ga človeka na svetu, ki bi smel odrekati celemu narodu pravico do popolnih najvišjih kulturnih naprav, če

jih pa želi tudi vrbaska banovina, naj si pa izposluje, da se prenese pač po nekaj srbskih in hrvaških fakultet v Banjaluko, v Bihač ali v Dervento, pa bo vprašanje rešeno. Da bi se pa prenesla kaka slovenska fakulteta n. pr. v v Bosansko Dubico ali v Gradiško, pa menda gg. podpisniki sami ne marajo. Enako je tudi z vsemi drugimi ustanovami.

Kulturnih ustanov nam je dala država tudi bore malo, temveč smo si jih ustvarili po veliki večini sami že davno pred nastankom Jugoslavije. Prve naše ljudske šole izvirajo že iz srednjega veka, smotno so se začele širiti na prelomu XVII. in XIX. stoletja, in od sedaj obstoječih smo jih dobili v Jugoslaviji komaj 5 odstotkov, kajti vse druge smo prinesli že s seboj vanjo. Mi smo že imeli v Ljubljani univerzo, ko se niti Srbom niti Hrvatom o njej še niti sanjalo ni, in l. 1919. smo jo le zopet oživili. V Ljubljani so peli prvo opero deset let poprej nego v Parizu, in že l. 1702. smo si ustanovili daleč čez naše meje sloveč glasbeni zavod (filharmonijo). Vse te stvari smo poprej desetletja vzdrževali sami, ob prevratu smo jih pa le reorganizirali in izpopolnili, kakor se pač stalno izpopolnjuje vse na svetu razen miselnosti naših centralistov. Gledališče obstaja v Ljubljani že nad 200 let in že leta 1867. smo si ustanovili še svojo posebno »Dramatično društvo«, ki je polnih 60 let zgolj iz zasebnih sredstev vzdrževalo in ob stalnem nagajanju tujih oblastnikov gojilo slovensko dramatično umetnost. Kdo je branil tudi tistim, ki jih zastopajo podpisniki navedene spomenice, da ne bi šli in storili isto. Kulturne ustanove, ki so kaj vredne, se ne dekretirajo z oblastnimi odloki, temveč se rode iz naroda samega. Pri nas se je to izvršilo, zakaj niso izvršili tega tudi v vrbaski banovini? Vsaj zadnjih dvajset let so imeli najmanj toliko možnosti kot mi pod avstrijskim jarmom. Tedaj nismo dobivali mi niti pare podpore za take ustanove, zadnjih dvajset let bi jih bili pa dobili »vrbaskobanovinci« najbrž precej. Skoraj vse, kar imamo, smo si ustvarili torej sami na lastno pobudo in z lastnim denarjem že davno pred ustanovitvijo Jugoslavije, kar smo si pa priborili Slovenci v Jugoslaviji, je pa še danes dotirano neprimerno nižje nego podobne srbske in hrvaške ustanove. Res je, nekaj teh ustanov je prišlo po vojni naddržavni preručni. Toda hudo se motijo gg. podpisniki, če mislijo, da nam jih vzdržuje država. Slovenci plačamo namreč državi vsako leto nad 1 1/2 milijardo davkov, morali bi jih pa po pravici komaj 800 milijonov. Ne le da plačamo prav pošteno vse svoje kulturne zavode in ustanove čisto sami, temveč plačamo nad 500 milijonov letno za to, da se vzdržujejo take stvari celo tudi v — vrbaski banovini. Tako smo plačali leta 1937/38 Slovenci samo neposrednih davkov, pristojbin in užitnin na glavo po 334 din, rojaki podpisnikov omenjene spomenice pa samo po 96 din, toda n. pr. stavbeno ministrstvo ni izdalo za javna dela v Sloveniji na glavo niti polovice toliko kot v vrbaski banovini, in državnih cest pride na 1000 km banovinskih v Sloveniji komaj dobrih 150 km, v vrbaski banovini pa nad 450. Kdo ima torej več pravice govoriti o enakopravnosti in jo zahtevati.

Pa ostanimo pri šolstvu, na katerega se spomenica v prvi vrsti nanaša. Po prejšnjih in sedanjih zakonih ljudskih šol sploh ne ustanavlja prosvetno ministrstvo, temveč — banovine same. Gg. podpisniki so se obrnili torej na popolnoma napačen naslov, kajti oddati bi jo morali kar v — Banjaluki. Slovenci smo si svoje ljudske šole ustanovili skoraj vse že davno pred osvoboditvijo, da, skoraj vse, kajti v vseh povojnih letih se je pomnožilo njih število pri nas komaj za — 5 odstotkov, medtem

ko se je pomnožilo število šol v vrbaski banovini med tem vsaj za 50 odstotkov. Te šole tudi sami in pošteno plačamo. Samo od leta 1918. do 1938. so izdale naše občine samo za ljudske šole 343 milijonov dinarjev. Naj navedejo gg. podpisniki sedaj, koliko so izdale zanje občine v vrbaski banovini. Zato je plačevalo naše ljudstvo n. pr. v l. 1937/38 na glavo tudi po 127 din samoupravnih davščin, ljudstvo v vrbaski banovini pa po 27 din. Gg. podpisniki spomenice naj se torej obrnejo kar na svojo banovino in na svoje občine in naj si z združenimi močmi ustvarijo šolstvo, kakor smo si ga ustvarili mi.

Sicer bi pa sklepal človek po uradnih podatkih, da se ljudstvo še teh šol, ki jih v vrbaski banovini že imajo, ne poslužuje. V Sloveniji pride namreč na 1 učitelja po 45 šolobiskujočih otrok, v vrbaski banovini pa samo po — 41. Šolstvo je povsod le drobce splošnega kulturnega stanja in gre roko v roki z vsemi drugimi kulturnimi prizadevanji. Kako skromna so ta v vrbaski banovini, nam dovolj glasno pričra

Zamolčani uspeh

Poročali smo o obeh pozivih k strankarsko političnemu pomirjenju novega predsednika dravobanske JRZ — dr. Kulovca in o neprijetnih spremnih akordih v »Slovenecu«. Medtem ko je bilo v javnosti videti, da je ostalo samo pri platoničnih čustvih, se je vendar dosegel znaten uspeh pri koncentriranju političnih strank.

Predstavniki tiste tenke plasti v slovenskem narodu, ki zelo rada sliši, kadar ji pravijo — slovenski gospodarstveniki, in sicer iz JRZ in JNS, so se, menda ob botrovanju znanega slovenskega gospodarstvenika Avgusta Praprotnika, sporazumeli o razdelitvi mest v novi Trgovsko-industrijski kakor tudi Obrtni zbornici, in na podlagi tega sporazuma so bili novi svetniki tudi imenovani.

Mogoče, da so politična glasila obeh strank sramežljivo zamolčala ta uspeh, ker ga nimajo za nič posebnega. Ta sporazum je prav za prav samo nadaljevanje že svoje dni doseženega sporazuma med predstavniki obeh skupin v Pokojninskem zavodu. Ob tisti priliki smo se spomnili, kako so nekateri prevneti ideologi bili prav hudi na tiste, ki so se drznili samo na isti listi z nosilec dr. Mačkom nastopiti pri zadnjih volitvah, kakor se je poslužil tudi voditelj dravobanske JNS — dr. Kramer, kako so pa gladko prebavili skupni nastop JNS in JRZ v Pokojninskem zavodu.

Z načelnega stališča bi bilo pripomniti, da doseženi sporazum resnično ne predstavlja nič posebnega, da je pač samo novo potrdilo, da vsaka stvar prodira v smer najmanjšega odpora. Gotovo ne bo nihče trdil, da kažejo slovenski gospodarstveniki kake pretirane politične nagone ali strasti, ali celo, da je pri njih pretirano razvito nagnjenje za kake žrtve za kake opozicijske politične ideologije. Prizadevanje za dobro razmerje do vladajoče stranke je tem

dejstvo, da izhajajo na ozemlju te banovine samo 4 časniki in časopisi, na ozemlju »dravske banovine« pa — 244. Čudno, da niso gg. podpisniki navedli še tega in zahtevali, naj jim država ustanovi in plačuje še toliko časnikov, kot si jih seveda vzdržujemo pri nas sami.

Menda bo dovolj! Zakaj smo se pobavili s to spomenico toliko? Zato ker tudi naši centralisti že dvajset let utemeljujejo svoje centralistično hlapčevanje s tem, da imamo v primeri z drugimi pokrajinami vendarle vsega na pretek in da so v tem utemeljene tudi naše višje dajatve. Razen tega da je treba pomagati drugim pokrajinam, da pridejo vsaj do najpotrebnejšega.

Pri nas nikomur niti v glavo ne pade, da bi kakor koli in kogar koli oviral pri nje-govem prizadevanju po napredku. Tudi vrbaski banovini od srca privoščimo vsaj tisoč ljudskih šol, sto srednjih šol in magari deset univerz, toda naj jih tudi — plačajo. Mi zahtevamo zase le to, kar nujno potrebujemo in kar v več kot dovoljni meri že vsa povojna leta tudi drago plačujemo. Zato prav odločno odklanjamo le slabo prikrito škodoželjnost in nevoščljivost, s katero ponekod kažejo zlasti na naše nadpovprečno razvito šolstvo. V. Z. Ž.

krogom kar prirojeno. O ideološki razliki med političnim programom JRZ in JNS je pred zadnjimi volitvami podal izvedeniško mnenje ustanovitelj JRZ — Milan Stojadinović.

Kakor smo slišali v zasebnih razgovorih, so zastopniki JNS polni hvale in priznanja za širokosrčnost zastopnikov JRZ pri teh pogajanjih. Sporazum je menda dosežen na podlagi paritete.

Menda je še najmanj zadovoljstva ob tem doseženem sporazumu med obrtniki. 22.000 slovenskih obrtnikov ne spada namreč več popolnoma med gospodarstvenike, zato se tudi niso preveč dobro počutili s temi v skupni zbornici in to je menda psihološka razlaga za žilavo borbo, s katero so nazadnje dosegli ločeno zbornico. Pripoveduje nam, da je zanimivo, da so po tem sporazumu prišli v upravo nove ločene zbornice bolj tisti, ki se niso zanjo borili.

Ob tej priliki se je pojavila v časopisju tudi pobuda, naj bi se za delavstvo dekretirala ena sama prisilna strokovna organizacija, ki bi ji moral vsak delavec pripadati. Tako bi se naj tudi tu dosegla oblika koncentracije.

Naše stališče do vseh teh pojavov je seveda narekovano po našem demokratičnem mišljenju. Za nas je ta uspeh poučen predvsem v tem smislu, da se tudi gospodarsko-politični program dravobanske JRZ in JNS izenačuje. Ob tej priliki se spominjamo, kako ostro pointo je v predvojnih političnih bojih strankarski razliki dalo ravno gospodarsko gledišče. Nas bi mnogo bolj veselilo, ako bi se začelo koncentriranje strank pri gospodarsko šibkih plasteh.

Zanimivo je tudi to, da politični listi obeh strank tega sporazuma niso samo zamolčali, ampak celo maskirali s tem, da so ravno tedaj uprizorili neke praske zaradi učiteljskega stanu.

Vojna in politika

Okrog nas.

Nemška vojska je v Belgariji. To je izvršeno dejstvo. Neverjetno je, da bi bilo to dejstvo samo sebi namen. Sedaj vse ugiba, kako se bo stvar razvijala dalje. Do sedaj Nemčija z Grčijo ni v vojnem stanju. Govori se, da bo sedaj stavljen Grčiji ultimatum, da naj sklene z Italijo mir, drugače bo začela vojno tudi Nemčija. Sedaj sta nevtralni samo še Jugoslavija in pa Turčija, katere prestolnica in večji del države je

že v Mali Aziji. To prestolnico sta obiskala zadnji čas britanski zunanji minister Eden in vrhovni vojaški poveljnik Dill in sta bila z obiskom zelo zadovoljna. Vodja rajha je poslal poveljarju Turčije posebno poslanico. Tudi Jugoslavija je prav v ospredju zanimanja vsega sveta. Ob tej priliki se časopisje v zamejstvu laskavo in s polnim priznanjem izraža o odličnih kvalitetah naše vojske, obenem pa ravno tako o spretni in vztrajni vnemi naše vlade, da

Zdaj se pa odločite!

se ohrani nevtralnost. Neki švicarski list je pisal celo, da če bi se kedaj ustanovila svetovna visoka šola za nevtralnost, da bi se morala na vsak način ustanoviti v Jugoslaviji. Tudi zadržanje našega prebivalstva, ki bi bilo v teh okoliščinah kaj lahko razburjenih živcev, gotovo zasluži polno priznanje.

Ameriška demokracija in vojna.

V Združenih državah je bil tudi v senatu sprejet zakon, ki daje vsa pooblastila predsedniku Rooseveltu, in sicer s 60 glasovi proti 31. Vsi izpreminjalni predlogi opozicije so bili zavrženi, in nasprotniki, tako imenovani izolacionisti, so doživeli hud poraz. Po sprejemu tega zakona je podal Roosevelt ponovno izjavo: »Mi smo zdaj pripravljeno dati pomoč. Naša skladišča so polna, naše orožje prvovrstno, naša sposobnost, dajati pomoč, raste v velikanski meri. Prej ta pomoč ne bo prenehala, dokler ne bodo zrušene vse diktature sveta, ki poskušajo človeštvu vsiliti svoj red.«

Vsi smo radovedni, koliko časa bo pri tem dejanju pomoči Britaniji še ostalo brez vojnega razmerja med Nemčijo in Združenimi državami.

V Ameriki se vedno pogosteje slišijo tudi glasovi o predstoječi bitki na Atlantiku. Zato je gotovo zanimivo, da pride ravno ob sprejemu pooblastilnega zakona japonski zunanji minister Macuoka na obisk v Berlin, od koder bo odpoval tudi v Rim.

Na bojiščih.

V Albaniji ni bilo zadnji čas posebnih dogodkov. V vzhodni Afriki dosegajo Angleži hitro precejšnje uspehe. Proti Tripolisu se je prodiranje Angležev ustavilo. Zadnji čas so se začeli zopet hujski napadi iz zraka na London. Sicer se zrakovni napadi, večji ali manjši, na obeh straneh ponavljajo.

Angleži so odpeljali nemško posadko.

Angleški mornarji so napadli Lofotsko otočje, potopili 11 ladij, uničili vse pripravne za izdelovanje ribjega olja, odpeljali 215 nemških vojakov in sprejeli na svoje ladje tudi več Norvežanov, ki so želeli odpluti z njimi.

Moskva spet demantira.

Sovjeti so zanikali vest, ki so jo razširili angleški listi, da bi bila namreč zahtevala od Romunije odstop nekaterih oporišč za svojo vojno mornarico.

V Angliji še med vojno volijo.

V angleškem okraju Dumbarton so bile zadnje nedelje nadomestne volitve poslancev. Izvoljen je bil kandidat delavske stranke Mc Kinley z 21.900 glasovi; njegov protikandidat komunist Ewen je dobil samo 2.862 glasov.

18 smrtnih obsodb v Amsterdamu.

Nemško vojaško sodišče je obsodilo 18 holandskih državljanov na smrt. Amsterdamski meščani morajo plačati petnajst milijonov holandskih goldinarjev.

Paul Cohen-Portheim:

Nemec o angleškem značaju

(Nadaljevanje.)

Močna angleška potreba po svobodi in nagajenost do konvencije (dogovor, konvencionalen = dogovorjen, običajen) sta neločljivo zvezani. Popolna svoboda posameznika ni mogoča v nobeni družbi, to bi bila anarhija. Svoboda je mogoča samo v mejah zakona; angleška svoboda je v tem, da si sama daje zakone. To so konvencije, katerih izpolnjevanje zahteva Anglež od sebe in od svojega bližnjega. So prav tako zavezne kakor pravila igre, kajti brez pravil ni mogoča nobena igra. Naj gre za bridge ali tenis, za politiko ali družabno občevarje: kdor hoče biti zraven, se mora držati pravil — kdor jih ne pozna ali jih krši, je »outsider«.

Anglež je najstrpnejši od vseh ljudi, dokler se varuje predpisana oblika. Malo se briga za druge ljudi, še v družini je osebnostna svoboda zelo velika. Ne sprašuje, sploh ne ve, kaj drug počne. Noče biti prisiljen, da bi poznal slabosti drugih ljudi; ta se lahko pregreši zoper vse zakone, to je njegova zasebna stvar, toda nasproti družbi je dolžan, da se ne razgali, ker s tem razgali družbo. To je angleški »cant«, »hinavščina« s svojimi senčnimi in svetlimi stranmi. V bistvu ni to nič drugega kakor prenos tega, kar tudi v drugih deželah v nekaterih krogih zahteva »stanovska čistost«, na široke plasti ljudstva. Prav srednji stan (ki je v Angliji tako številen in

Uredništvo »Dejanja« nam je hotelo naprtiti ta greh, češ da smo mu očitali marksizem. Za dokaz, da tega uredniku »Dejanja« pri najboljši volji nismo mogli pripisovati, priobčujemo nekaj odstankov iz njegovega uvodnika v zadnji številki »Dejanja«, da bo vsak naš bralec videl, da nima g. Kocbek z marksizmom prav nič skupnega, pač pa da se odlikujejo njegove misli s tako nejasnostjo, da bi skoraj lahko bila za šolski primer nerazumljivega pisanja. Uredništvo

»Dejanje« prinaša v 3. številki na uvodnem mestu razpravo Edvarda Kocbeka »Razumnik pred odločitvijo«. G. Kocbek nam ne bo smel zametiti, da v »Sloveniji« omenjamo ta njegov sestavek; mi nismo krivi, ker mu ga nismo mi spisal.

Najprej oriše razliko med današnjim in človekom prejšnjih časov:

»Razlika je v tem, da današnji človek o svojih bistvenih vprašanjih ne govori več posredno, v splošni in teoretični obliki, s pomočjo brezčasnih pojmov in filozofskih sistemov.«

Tužke podčrtali mi, op. ur. ampak določno in neposredno, s pomočjo aktualnih pojmov in socialno-političnih ideologij.

Ali razumete to razliko?

Dokaz za to nerazumljivo trditev vidi g. Kocbek

najjasneje na primeru sedanje vojne... ki je tihi veliki voz, ki so se vanj zavezala vsa večna in časna vprašanja. In ne samo, da se ta vprašanja danes medsebojno približujejo, ponekod težijo celo v enotno rešitev... Sedanja vojna je tako izrazito orodje velikega razvoja, da ni mogoče zanikati njene razumljivosti in upravičenosti, kakor to mislijo nekateri idealisti in materialisti.

Ali razumete vse to? Ne trudite se preveč s tem vozom, dragi bralec, ker vas čakajo še težje uganke,

kajti človek ni blizu pravim rešitvam niti takrat, kadar jih rešuje zgolj v skladu s praktično objektivizacijo problema, niti takrat, ko jih spravlja v sklad z zgolj osebnim doživljanjem problema, ampak takrat, ko jih ustvarja kot spoj časovne, ideološke in osebne resnice. Življenjske resnice ne ustvarim niti v čisti teoriji... niti v zgodovinsko točni analizi... pač pa v takem agiranju, ki ustvarja osebne resnice... v znaku zvestobe do svojega časa in prostora.

Če ste to razumeli, vam bo še bolj jasen tale naslednji odstavek:

»Ta ontološki poudarek aktualnosti... naj izrazimo v naši znani trditvi, da je predpogoj javljanja človečnosti zvestoba zgodovinskim silam. Če more človek neki problem zgodovinsko najpolnejše obseči takrat, kadar ga začuti v metafizični globini, more obratno nekaj metafizično takrat prisilno doživeti, kadar se mu predstavi v vsej zgodovinski obliki.«

Če se vam je »po tem kratkem ontološkem razmišljanju« posvetilo v glavi, boste razumeli, da je posebnost današnjega časa to,

da se v njem drobi vse, kar je bilo določeno, da tvori duhovne ali življenjske organizme... To velja posebno za organizme v socialno-politični sferi... Zato nastaja veliko zgo-

važen) najbolj spoštuje ta nešteta konvencionalna pravila; višji krogi gledajo na ta pravila z avgurskim smehljajem in dobro vedo, da sama na sebi nimajo nobene vrednosti, da pa neizmerno olajšujejo življenje; nižje plasti ljudstva si ne belijo glav z njimi, ker se ne brigajo za nje. Gornji krogi se poslužujejo pravil, srednji jih spoštujejo, spodnji jih ignorirajo. Tujeji pa zbegano gledajo in ne morejo razumeti važnosti, ki se jim pripisuje, ker ne vidijo, da se notranja svoboda prav dobro ujema z zunanjimi omejitvami, ki si jih sama naloži. Tudi Anglež ve, da izpolnjevanje zunanjih pravil ni najvišji etični ideal, pravi pa takole: ako ne odgovarjaš idealu, si kljub temu dolžen, da ravnáš tako, kakor da bi mu odgovarjal; ako nisi notranje dostojen človek, se vsaj na zunaj dostojno obnašaj. Morda je to »hinavščina«, toda tako se doseže, da je dostojnost zavezna in splošna. Ker so Angleži vzgojeni v strogem izpolnjevanju pravil, kaže vse angleško družabno, politično in poslovno življenje dostojnost, za katero jih po pravici zavidamo.

Ako oblečemo družabno obleko, se oblečemo s tem tudi v svoje družabno vedenje in občevarje; Anglež in njegova žena, ki to vsak dan delata, tudi če sta sama med seboj, izpolnjujeta s tem neko konvencijo, ki se prvi trenutek lahko zdi abotna, toda njen nasledek je, da sta drug nasproti drugemu stalno ozirna, vljudna, ljubezniva, medtem ko se to pokaže pri nas samo takrat, ako imamo tuj obisk v hiši. Tako imenovani »aristokratski« ideal je v Angliji ideal najširših ljudskih krogov: No-

bovinsko agregatno stanje... Pred našimi očmi se začena likvidacija starega reda, ki ga predstavljajo kapitalizem, ... liberalna demokracija, ... statika in formalizem.«

To tako nazorno orisano propadanje »poziva v prvi vrsti razumnike, da se iztrgajo iz svojega nesrečnega konformizma in stopijo neustrašeno v areno življenja.«

To je seveda zelo težavno, ker imamo zelo različne razumnike: nekateri mislijo, »da se bo likvidacija starega reda izvršila brez pomoči tujih ljudi«.

drugi spet mislijo, »da so pred durni izrazito katastrofalni dogodki in da so na delu zgolj »negativne sile«; potem imamo razumnike,

»ki so polpreteklo liberalno razpoloženje spremenili v dogmatično socialno vero, pri tem pa ostali isti pozitivistični intelektualci... in postajajo nosilci fiksnih idej, oznanjevalci najrazličnejših ideologij, ... mesto da bi svobodo našli v življenjskem engagementu; imamo pa tudi izrazite konservativce in izrazite progre-

siste... pri prvih opažamo strah pred vsemi listimi akti, ki bi jih... spremenili iz medlih, statičnih organizatorjev v silovite oblikovalce in ustvarjalce«

(Kaj vse jim očita, a?);

»pri progresistih opažamo podobno ravnanje, (samo da je) njihovo stališče mnogo bolj aktualno, ... vendar so pri tem padli v nov ekstrem, ... Oni pozabljajo, da življenjski engagement ne sme biti zakoreninjen v sistematičnem izkoriščanju neke miselnosti.«

Kaj sledi iz vsega tega?

»Razumnik današnjih dni... se mora čim prej odločiti za novi red, vendar se ne sme z nobeno ideološko smerjo popolnoma spojit... Pravi engagement ne pomeni usuznjevanja doktrini... Zato je največja dolžnost, ... da vse sile usmerijo v tok zgodovinske dinamike... V življenju ne gre za shematično zmago ali propast abstraktnih vrednot in za prodor ideologij... Kdor hoče novi, še nejasni ideji najbolje služiti, je ne sme ideološko izrabljati, ampak ji... pomagati do zgodovinskega razvoja.«

Kdor tudi tega konca ne razume, pa naj prebere vso razpravo, ki obsega dobrih šest strani. Potem mu bo njegova »še nejasna ideja« še manj jasna...

ZAPISKI

Zavlačevanje slovenske avtonomije

Med drugimi listi je tudi »Hrvatski dnevnik« povzel poročilo budimpeštanskega »Pester Lloyd« o slovenski avtonomiji, in po njem ga je ponatisnilo varaždinsko »Hrvatsko jedinstvo«. »Pester Lloyd« je namreč pisal, da bo tudi Slovenija dobila avtonomijo, da pa so težave v finančnih vprašanjih, ker da je Slovenija siromašna. In očitno je, da s temi laži-finančnimi vprašanji nekateri zavlačevanje slovenske samouprave če že naravnost ne opravičujejo, pa vsaj z nekim namenom razlagajo.

Abotnost tega razloga je za vsakega, ki samo od daleč pozna razmere, kakor so, na prvi pogled očitna. Res smo radovedni, kakšne težave bi mogla imeti Slovenija s svojimi financami, če bi ob popolni finančni samoupravi ostalo doma pol milijarde dinarjev, tiste pol milijarde, ki gre sedaj na jug, da se z njo zidajo gimnazije in mostovi in državne tiskarne v Belgradu, mogočna postajna poslopja v Skoplju in drugje. In ne samo, da bi s to polovico milijarde lahko doma zidali prepotrebne bolnice, šole, železnice, da bi lahko plačevali primernejše svoje javne nameščenice in boljše poskrbeli za svojo prehrano, ampak mogli bi celo misliti na to, da znižamo nekatere posebno težke javne davkatve, zlasti take, ki obremenjujejo najbolj našega malega človeka, kakor davkatve, ki so zvezane s porabo živil, obleke, stanovanja in podobno. To bi storili tem laže, ker bi

postal ob samoupravi samodejno dotok iz drugih virov večji, saj je samoobsebnost, da bi pol milijarde na leto močno oplodilo naše domače gospodarstvo.

Seveda je pa to mogoče samo pri resnični in popolni samoupravi. Takoj ko so Hrvatje dobili svojo samoupravo, smo opozarjali, da naša finančna samouprava ne more biti enaka hrvaški. Kajti da navedemo en sam primer: hrvaško kmetijstvo je posebno v Slavoniji visoko razvito in donosno, pri nas pa ne, zato pa so pri nas zelo donosne pošte in železnice, ki so pa spet na Hrvaškem malo donosne. Če bi torej Slovenija dobila oblikovno enako samoupravo, bi to pomenilo, da bi dobili dohodke gospodarskih panog, ki so pasivne, aktivne bi pa slej ko prej pobiral Belgrad. In če so se Hrvatje odpovedali dohodkom hrvaških železnic, je bilo to samo pametno od njih, da jim ni treba zanje doplačevati, toda mi se ne moremo odpovedati dohodkom svojih železnic, če hočemo živeti.

Sicer je pa, kakor smo že dovoljkrat povedali in dokazali, edini izhod iz jugoslovenske zagate na južnoslovansko pot v lepšo bodočnost popolna finančna samouprava, taka torej, ob kateri si bo vsaka zvezna enota samostojno nalagala javne davkatve, ne da bi se pri tem odtegovala davkatvam za skupnost, to je za državo. Edino taka samouprava bi bila resnična samouprava. Vse drugo pa je samo krparjenje, nam v škodo, drugim v korist. Najboljši dokaz za to je, da bogatemu Belgradu še zmeraj ni treba plačevati nobenih banovinskih davkov, tistih, ki slovensko gospodarstvo tako in že leta duše.

Bruna v lastnem očesu ne vidi

Splitski jugoslovensko nacionalni tednik »Narodni list« priobčuje po »Slovencu«, da so Hrvatje demonstrirali zoper slovensko osmrtnico, ki so jo pribili na vrata stanovanja pok. Janka Barleta v Zagrebu njegovi sorodniki, ter še pristavljajo, da se pridružuje »Slovenčevemu« vzkliku glede na ta čudni nastop: »Kako smo majhni v velikih trenutkih!«

To je lepo od »Narodnega lista«. Samo to ni niti prav niti lepo, da ni priobčil tudi svoječasne našega po »Gorenju« posnetega poročila, kako je spravilo iz ravnotežja velikega jugoslovana dr. Andjelinića, ker so v njegovi navzočnosti neki slovenski bolniki med seboj govorili slovenski. In to je bilo tem manj lepo, ker je vendar vse nekaj drugega, nastopati zoper slovensko govorico med slovenskimi ljudmi kakor pa zoper slovensko osmrtnico, na nekkih vratih nabito, kakor je seveda tudi to vse obsodbe vredno in tako zoper evropskega duha strpnosti v splošnem kakor zoper duha dobrega sosedstva posebej.

To dvojno mero »Narodnega lista« pa nam pojasnjuje preprosto dejstvo, da je prav ta dr. Andjelinić glavni urednik »Narodnega lista«. Ko išče s prav jugoslovensko vztrajnostjo troho v očesu svojega bližnjega, je na brune v lastnem pozabil. zabil.

»Anglija je najbolj demokratična dežela na svetu, čeprav ima kraljevsko vlado, medtem ko vlada v španskih ameriških republikah kljub demokratični ustavi najtrše despotstvo. Ne vlada, temveč z učenjem ljudstva odloča o njegovi usodi.«

Gustave le Bon.

Obsojeni češko-slovaški politiki

Italijanska časniška pisarna Stefani poroča iz Bratislave, da je bil tam proces proti nekaterim političnim osebam. Bivši češko-slovaški poslanik v Parizu Osuski je bil obsojen na dosmrtno ječo in na zgubo državljanских pravic. Bivši češkoslovaški ministrski predsednik Hodža pa je bil obsojen na 18 let ječe. Premoženje so jima s sodbo zaplenili.

Oba se nahajata v zamejstvu in sta aktivna člana sedanje češko-slovaške emigracije.

Astrološka prerokovanja

»Slov. Narod« in »Jutro« sta nedavno agitirala za astrološka prerokovanja, ki jih je izdal v posebni brošurici zagrebški profesor Aleks. Mužinić. Ta brošurica se je lahko dobila v Knaflijevi ulici 5 za 20 din. Kako je ta astrološka »znanost« zanesljiva, se vidi že na enem samem primeru. Prerok Mužinić je napovedal: »Anglija bo prisiljena že konec februarja skleniti mir! Od srede marca 1941. ne bo več vojne v Evropi.«

Ostane vprašanje, zakaj se Knaflijeva ulica ukvarja s širjenjem te astrologije. A prav nobeno vprašanje ni, da je za širjenje takšnih neumnosti odgovorna.

Zahteve slovenskega delavstva

»Slovenec« je v 49. št. oznanil pod velikim naslovom, da slovensko delavstvo zahteva »obvezno velenjenje vsega delavstva v enotni delavski organizaciji« — v Jugoslaviji. To da je »v pravcu stanovske ureditve države nujno potrebno«. Kdaj bi bilo slovensko delavstvo kaj takega zahtevalo, tudi sam »Slovenec« ne ve; poroča samo, da sta to zahtevala magistratni uradnik gosp. Langus in novi imenovani predsednik ljubljanske Delavske zbornice g. Jonke.

Zbližanje Evrope in Amerike

Švicar Ritzel razpravlja v knjigi »Wir müssen nicht untergehen« (Ni treba, da propademo) o pomenu medsebojnega razmerja med Evropo in Ameriko in pravi: »V Ameriki prodira prepričanje, da so z usodo Evrope neločljivo zvezane tudi tiste vrednote, za katere živi in dela Američan: neodsvojljive pravice človekove do življenja, svobode in prizadevanja po sreči. Eden največjih mož našega časa, ameriški predsednik Roosevelt, je večkrat dokazal to zanimanje Amerike za evropske dogodke. To pomeni, da se Amerika vedno bolj in bolj zaveda, da je zvezana z evropsko civilizacijo in kulturno in s tem z usodo Evrope sploh.

Ze danes si lahko mislimo, da bi se Amerika zvezala v državno zvezo (konfederacijo) z enim delom Evrope. To bi bilo boljše od današnjega stanja, toda to bi še ne bila rešitev, kakor si jo v celoti želimo. Najprej mora Evropa prepričevalno pokazati svojo voljo, da se bodo uresničile besede Tomaža Masaryka: »Bodočnost je v tem, da se Evropa privravnja Ameriki in Amerika Evropi.«

Prehrana v Londonu

je boljše kakor v kakem vele mestu centralnih držav. Kruha je dovolj brez nakaznic, prav tako krompirja, sočivja, zelenjave in sadja. Omejene so količine masla, sladkorja, slanine in čaja. Toda tudi ta živila se niso podražila. Podražila so se samo jajca, ki se tudi težko dobé.

Švicarji to lahko rečejo o sebi

V zadnji nedeljski številki razpravlja švicarski dnevnik »Neue Zürcher Zeitung« o dobrih naslednjih stalne pripravljivosti, v kateri živi Švica od 1939. leta, ko vsak vojak opravlja svojo dolžnost in ko se tudi državljani, ki niso pod zastavo, zavedajo resnega položaja. »Pri tem vidimo ta razveseljivi pojav, pravi NZZ, da je utihnilo tisto prej tako priljubljeno klicanje države, od katere so pričakovali odpravo vseh težav, in da je prodrlo spoznanje, da mora čisto preprosto vsak na svojem mestu storiti, kar se najboljšega da. Ta razveseljivi pojav smemo knjižiti kot uspeh našega načina reševanja državnih vprašanj s skupnim duhovnim delom.«

Kaj pišejo listi

Sovjetsko državno gospodarstvo in vojna

»National-Zeitung«, švicarski dnevnik, poroča o zborovanju stranke in vrhovnega sovjeta v Moskvi, pa meni, da zanima danes »kapitalistični« svet najbolj to, kar bodo povedali o mednarodnem položaju. Potem pravi:

V resnici je bilo komaj kedaj kakšno zborovanje odgovornih mož sovjetske države tako poučno za notranji položaj Rusije kakor to 18. komunistično strankarsko zborovanje. V sredi je bilo predavanje Malenkova, enega izmed najbližjih Staljinovih sodelavcev v strankinem tajništvu, »o nalogah strankarskih organizacij na polju industrije in transporta«, in to predavanje je bil tak brezoziren in neolepotičen prikaz pomanjkljivosti in napak, ki se drže ruskega delovnega reda, kakor ga še nismo slišali z boljševiške strani. Tudi kdor se zanima danes samo za vprašanje, ali bo posegla Rusija v evropsko vojno, se mora po branju Malenkovlje jeremiade nehoti vprašati, ali se sploh še more vojskovati država, v kateri niso delomrznost, starokopitnost, nemarnost, nerednost samo prilične spremne prikazni, ampak, kakor izhaja iz Malenkovljevega prikaza stotin podrobnosti, pronicajo in izjedajo vse delo. Ljudska poverjeništa se po Malenkovo prav nič ne brigajo, da se njihove navedbe v lovarinah izvršujejo, surovine se »tratijo hudodelsko«, med posameznimi industrijskimi podjetji se je razmahnila trgovina s stroji in pristroji, ki pomeni varati državo, »v industrijskih podjetjih, skladiščih, železniških delavnicah, elektrarnah, postajah, morskimi in reškimi pristanišči vlada nepopisna umazanost«. »Stahanovlje gibanje« je čisto v posmeh, ker ravno tam ne spolnjujejo predpisane delovne pravila, kaj še da bi ga bili prekosili, kjer je bila imenovana polovica delavcev za »Stahanovlje delavce«, ravnateljstva mesta so zasedli nevedneži, mladenost v zadevah »finančne discipline« je postala velikanska — tako se vleče čez tri strani »Izvestij« poročilo o predavanju Malenkova.

Po Malenkovljem poročilo ne more biti dvoma, da razkrajajo pojavi najhujše vrste rusko državno gospodarstvo, če je tudi njen proizvodni obseg videti na zunaj še zmeraj znanen, in zdi se, da so v Moskvi prišli do spoznanja, da more zaustaviti ta usodni razvoj samo popolna odkritost, ki se ne ustavi niti pred »proletarskim pokolenjem«.

Dopisi

Ob ustanovitvi obrtne zbornice

Iz obrtniških krogov smo prejeli:

Obrtniki smo dobili dolgo pričakovano in toliko zaželeno lastno zbornico. Borba za njo datira toliko nazaj, da že davno ni med nami tistih, ki so z njo pričeli. V zadnjem času se je ta upravičena obrtniška zahteva obnovila, in so med nami obrtniki, ki so se še posebno zavzemali za to vprašanje. Logično bi bilo, da se ti obrtniki, katerim gre vse priznanje za doseglo samostojne zbornice, pritegnejo k sodelovanju pri ureditvi za obrtnika tako važni ustanovi, kajti potrebno bo še ogromno delo, preden se tudi dejansko razdeli ustanova, ki je bila nad 80 let skupna. Obrtniki smo bili zelo razočarani z imenovanjem prvega

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920 (Nadaljevanje.)

V Mariboru. — Prvo pogumno delo slovenskih legionarjev. — General Rudolf Maister in major Edvard Vaupotič. — Mobiliziranje, zbiranje in pripravljane slovenskih čet zoper nemško-avstrijske in obratno. — Življenje v Mariboru v času dvojne uprave.

Prvega novembra — na dan Vseh svetnikov — leta 1918. sem z vlakom, ki je potreboval od Celja namesto dveh kar cele štiri ure, prišel v Maribor. Če so slovenske železniške postaje med Trstom in Mariborom delate vtisk vojaško zastraženih objektov, se mi je mariborska glavna postaja na prvi pogled zadržala kakor vojaška trdnjava, ki leži osamljena ter je pripravljena za obrambo na vse strani. Takšna razporeditev Maistrovih strojníc in straž je za mariborsko postajo z ozirom na še obstoječo močno nemško-avstrijsko garnizijo v Mariboru bila potrebna. Slednja bi bila lahko še vsak trenutek poskušala prisvojiti si glavno postajo, seveda bi pa bilo to mogoče samo, če bi bila pobila

zastopstva v zbornico. Pri imenovanju je igral glavno vlogo kompromis dveh političnih strank s sodelovanjem takozvanih slovenskih gospodarstvenikov. Rezultat teh dogovorov je bil za nas obrtnike porazen. Od zastopstva so izločili borbe za samostojno zbornico, imenovali pa so take, ki so posebno v zadnjem času delali na to, da ostane zbornica skupna. Ker se to ne da pri ljudeh kar tako preko noči preokreniti, se obrtniki bojimo, da v zastopstvu ne bo prišlo do zaželenega dela, ampak najbrž do novih sporov. Veliko bo dela v obrtni zbornici, s katerim se je deloma že pričelo, pa se ga zaradi nagajivosti ene obrtne grupe in nekaterih gospodarstvenikov ni moglo do dobrega razviti. Upravičena je zato naša bojazen, da bo ostalo vse pri starem. Kaj nam potem koristi samostojna obrtna zbornica!

Gospodarstvo

Naš gozd gre v nič

Večina narodov že dela načrte za svoja gospodarstva po končani vojni. Zaradi nujnih potreb našega gospodarstva moramo tudi mi misliti na bodočnost.

Slovenska zemlja je razdrobljena na veliko majhnih posestev. Večjih kmetij, na katerih bi bilo mogoče umno gospodarjenje in ki bi prenesle kake večje naložbe za daljšo dobo (nabavo novih obdelovalnih strojev, melioracijo zemljišč itd.) ni veliko. In še ta, ki so, se dele.

Potrebno bi bilo ustanoviti večje kmetije, na katerih bi bilo mogoče živeti in napredno gospodariti. Sosedni Nemci so že začeli z ustanavljanjem takih kmetij. Imenujejo jih dedne kmetije — »Erbhof«.

Gozdno gospodarstvo pa zahteva velike naložbe, tako glede glavnice kakor glede časa, v katerem se amortizira ta glavica. Smreka ne dozori v kakih 10 letih, v katerih se na primer izplača vsak stroj. Zaradi tega je gozdno gospodarjenje veliko konservativnejše kakor drugo panogo gospodarstva. Gozd dozori povprečno v času treh ljudskih rodov. Napake očetov se maščujejo, če že ne na sinovih, pa gotovo na vnukih. Slovenski gozdovi, posebno kmečki, so pa v glavnem izčepani. Ne samo, da je vzeto iz njih, kar je zrelega, posekan je tudi obratni kapital. V gospodarstvu namreč ni točne mere med proizvodom in proizvodnim sredstvom. Na njivi se natančno ve, kdaj je žito zrelo, v našem gospodarstvu je pa pokošeno že zeleno žito in prodan plug za prihodnjo setev.

Kadar pride denarna stiska na kmeta, popelje ta lesnega trgovca v svoj gozd in proda les za vsako ceno. V stiski se kmetu mudi za denar in nima časa letati od trgovca do trgovca za boljše ceno ali pa celo čakati, da se popravijo cene na lesnem trgu.

Vse nadzorstvo, ki ga izvaja oblast nad gozdovi, je premajhno in ni učinkovito. Kaj pomaga razlagati, kdaj je gozd zrel, in prepovedati sekanje, če pa kmet rabi denar. Ker pa denarja nima, gozd pa ima, ga poseka in proda, morebitno kazni pa plača od izkupička in za njega je stvar opravljena.

in uničila slovensko posadko pri postajnih napravah. Zato so naši glavno postajo tudi tako skrbno zastražili. Ko sem izstopil iz vlaka, me pozdravi Maistrov stražar, vojni tovariš in prijatelj. Ko vidi, da sem oborožen in da nosim slovensko kokardo, mi hoče v mnenju, da sem tudi že v službi Slovenije, najprej podatki kar službeno poročilo. Ko mu pojasnim, da šele prihajam, mi razloži vse, kar je bilo treba vedeti zaradi vstopa. Četrte ure pozneje sem že opravljal službo.

General Maister in major Edvard Vaupotič — slednjega je, kakor Maistra, tudi mariborski Narodni svet od stotnika povisal za majorja — sta v tistih prvih dneh s svojim delom in nastopom pokazala izreden pogum. S peščico prostovoljnih slovenskih fantov in rezervnih častnikov sta — posebno Vaupotič — osebno postavljala, zamenjavala, vodila in poveljevala stražam. Postavljala sta jih, da bi bile Sloveniji ohranjene predvsem vse za vojaštvo važne, kakor tudi ostale javne, samoupravne in državne naprave in da bi bili preprečeni poskusi anarhističnih dejanj ter hudodelstev. Postavljala sta straže zato, da bi bilo tujim, proti severu in svojim domovinom skozi Maribor potujočim četam v korist Slovenije odvzeto orožje, strelnjivo ter ostali vojni material, kolikor bi

72 odstotkov vse gozdne površine Slovenije imajo posestva z gozdno površino od 0 do 50 ha. Teh posestev je približno 138.000. Povprečna gozdna površina enega takega posestva je 3,66 ha. Toda še ta površina ni skupaj, ampak navadno razdeljena na več krajevno ločenih parcel.

Napredno gozdno gospodarjenje je pa zaradi že navedene velike naložbe kapitala za dolgo dobo mogoče le na velikih površinah. Pri današnjem posestnem razmerju torej ni mogoče napredno in smotrno gozdno gospodarstvo.

Zato bi bilo treba ukreniti nekaj korenitega in to je: vse gozde, ne glede na lastništvo spraviti pod enotno upravo. Ta gozdna uprava bi skrbela za gojenje in izkoriščanje gozdov, ki so jih prevzele občine. Ti gozdovi so bili razlašeni v korist posameznim kmetijam, vendar jim niso bili izročeni v last. Kmetje dobe od njih samo potrebni stavbni les in drva in sicer v mejah zmogljivosti teh gozdov.

Ta uprava bi pa morala ostati doma, ne pa da bi jo kdo odnesel kdo ve kam.

Sicer je pa nekaj podobnega že izvedeno pri Začasni državni upravi razlaščenih veleposestniških gozdov in pri upravi razlaščenih gozdov, ki so jih prevzele občine. Ti gozdovi so bili razlašeni v korist posameznim kmetijam, vendar jim niso bili izročeni v last. Kmetje dobe od njih samo potrebni stavbni les in drva in sicer v mejah zmogljivosti teh gozdov. M.

Belgrajski velesejem

Najmlajši je belgrajski velesejem v naši državi, zato pa ima največ prostorov in stavb, ljubljanski pa, ki je najstarejši, se ne more prav razmahniti. Za letos ima v načrtu več novih stavb, en paviljon bo imel največjo dvorano v Srednji Evropi, podobno kakor je tudi državna tiskarna med največjimi v Evropi. Tudi sejmski prostor sam bodo povečali za okoli 100.000 m². Ta prostor seveda ne bo ostal prazen, ampak bo zazidan z različnimi stavbami, med katerimi bo tudi velik stadion.

Sicer bi mi k vsem tem razširjavam in povečavam nič ne rekli in bi celo ne imeli pravice kaj reči, če bi — zidali in delali vse to s svojim denarjem. Toda za te nove stavbe prispeva država, torej tudi iz našega denarja, iz denarja tudi tistih ljudi, ki vzdržujejo ljubljanski velesejem sami in ki morajo tako pomagati vzdrževati še belgrajski velesejem. Kajti za ljubljanski velesejem ni nikoli denarja, malotna podpora, ki jo je tu pa tam doslej dobil, šteje komaj za stroške vzdrževanja. Vsekako pa ni prejel ljubljanski velesejem v vseh dvajsetih letih toliko, kolikor je dala država belgrajskemu velesejmu za en sam manjši paviljon. In belgrajski velesejem obstoji šele dve leti.

In tako se zida v znamenju centralizma dalje v Belgradu z državnim, torej tudi našim denarjem, zidajo se mostovi, železniške postaje, državna tiskarna in podobne stvari v velikanskem obsegu, za nas pa še za pošteno bolnišnico ni denarja, in nekateri tam doli bi najrajši tako naredili, da bi si še te zidali sami, tako da bi javne dajatve, ki jih plačujemo Slovenci v take namene, lahko vse na jugu zase porabili.

ga še imele ter da bi slovensko vojaštvo bilo varno pred napadi in razorožitvenimi poskusi mariborske nemško-avstrijske posadke in nazadnje, da bi bila onemogočena zasedba Maribora in Slovenske Štajerske po nemško-avstrijskih četah, ki bi prišle iz Gradca. Bile so to velike vojaške naložbe, na razpologo je pa bilo; kakor rečeno, nekaj desetlin slovenskih pušk. Vkljub temu so ta mala krdelca požrtvovalnih Slovencev neustrašeno in lahko rečem na vsej črti uspešno izvršila svoje naloge, opirajoč se na to, da je število prostovoljnih slovenskih bojnikov od ure do ure rastlo. Ker je pa ob enem z našimi oddelki v Mariboru raslo tudi že od začetka mnogo višje število nemško-avstrijskih vojaških vrst, je general Maister iz lastne iniciative in na svojo pest kot najvišji poveljnik Maribora in slovenskega štajerskega ozemlja, za kar se je postavil kar sam, izdal mobilizacijski ukaz, s katerim je bilo na Spodnjem Štajerskem poklicanih več letnikov pod orožje. Zglasiti so se morali v Mariboru, Celju in Ptujju. Tako so se z vpoklicanci, med katerimi je prišlo tudi mnogo nepoklicanih, pomnožile naše vrste, ki so bile že izmučene zaradi stalne noči in dan trajajoče službe, povezane z vsemi napori in nevarnostmi, ter smo vsi skupaj nekoliko laže zadihali.

KULTURNI PREGLED

Za novo operno gledališče v Ljubljani

(Dopis iz gledaliških krogov.)

Ta dni smo brali v časopisih, da bodo v Belgradu sezidali veliko novo operno gledališče. Govore, da bo stalo nad 100 milijonov dinarjev. Velike koristi je Belgrad že imel od te države; zazidali so že 4 in pol milijarde dinarjev, nastalo je 2.500 novih milijonarjev, zrastle so take luksuzne palače, kakor jih še v Parizu in Londonu nimajo. Ne vemo, če je Belgradu tako zelo potrebna nova opera, saj sedanja je čisto dobra in popolnoma zadostuje za belgrajske potrebe. Pač pa vemo, da Slovenci s svojim opernim gledališčem v Ljubljani ne moremo več prebiti. Tako majhno gledališče, v katero gre na sedeže in stojišča skupaj le okoli 800 oseb, imajo v drugih mestih komaj za operetne predstave. Prostor za orkester zadostuje kvečjemu za 40 godbenikov, oder je tako ozek, da ne more zadostiti zahtevam večjih opernih libretov. Nemogoče je, da bi sploh izvajali nekatera operna dela: n. pr. Straussova »Elektra« ima predpisan orkester 120 mož, nič manj Stravinskega baletu. Najnovejša ruske opere je prav tako mogoče izvajati samo z velikim orkestrom, isto velja za večja Wagnerjeva dela.

In vendar je slovensko gledališko občinstvo tako zrelo za odrsko umetnost, da je že skrajni čas, da sliši tudi take umetnine, ki jih zaradi pretesnih prostorov ni mogoče uprizoriti. Vsak dan se lahko prepričamo, s kakšnim zanimanjem zasledujejo ljudje gledališki repertoar, kako hitijo k predstavam in s kakšnim razumevanjem in kritičnostjo spremljajo predstave. Naše občinstvo res ne zasluži, da mora še vedno ostati brez velikih umetnin, ki bi šele popolnoma izoblikovale njegov umetnostni okus in ob katerih bi spoznale, kako opere vse drugače zvenijo, če so podane z velikim orkestrom in na prostornem odru.

Naši strokovnjaki so mnenja, da bi Ljubljana potrebovala gledališče s približno 3000 sedeži. Stroški bi znašali 40 do 50 milijonov, torej toliko, kolikor mora v enem samem letu naš Okrožni urad za varovanje delavcev oddati denarja v Osrednji urad v Zagrebu, ozir. znaša ta vsota samo desetinko tistega, kar po računu naših gospodarskih strokovnjakov Slovenija na leto plačuje v centralo, ne da bi dobila ta denar povrnjen.

Gledališče s takim obsegom bi predvsem omogočilo sestavo takega orkestra, s katerim bi mogli izvajati tudi najtežja in najobsežnejša dela svetovne opere in baletne literature. Predstave bi porazdelili tako, da bi na teden dajali po dve operni in po dve dramski. Tako bi bilo mogoče, da bi predstave dobrega pripravili in bi s tem ob-

enem prenehala vsaka površnost. Vstopnino bi lahko določili zelo nizko, kajti z gotovostjo bi mogli računati, da bi bilo gledališče spričo zanimivosti repertoarja in prvovrstne izvedbe vedno polno. Sedanje operno gledališče bi moglo služiti samo za operetne predstave, dramsko pa za razne ljudske igre, za skušnje dijakov in podobne stvari.

Če bi imeli novo prostorno gledališče, bi s tem privabili k nam mnogo naših umetnikov, ki so sedaj v tujini. Mogoča bi bila gostovanja tujih gledaliških veličin, ki zahtevajo za nastop tudi do 30.000 dinarjev. Predvsem pa bi mogli Slovenci s tem pokazati, da naša kulturna stopnja prav nič ne zaostaja za stopnjo drugih kulturnih narodov. Nič ne bi rekli, če bi bili berači — potem res ne bi imeli pravice do večjih kulturnih ustanov. Mi pa toliko plačujemo drugam, da bi naši politiki res že kedaj lahko poskrbeli, da ostane nekaj denarja tudi doma. Seveda so enako pereča vprašanja naših bolnišnic, univerze, železnice itd., vendar je pa tudi nova opera zelo pereča zadeva.

Vemo, da se s temi našimi zahtevami ne bodo strinjali ljudje okoli »Jutra«, saj smo šele pred kratkim brali, da je nekdo iz teh krogov l. 1934. dejal, kako da bi bil vesel, če bi že čez 5 let ne bilo nobenega Slovenca več.

Tudi od nekkih vplivnih »gospodarstvenikov« ne smemo ničesar pričakovati, saj smo brali, kako so začeli zagovarjati sedanji sestav, ki nam ničesar ne daje, odkar so dobili zelo dobičkonosne pozicije.

Gosp. urednik, zahvaljujem se za sprejem teh vrstic v Vaš cenjeni list. Njih namen je le-ta, da povemo, da imamo tudi mi Slovenci enake kulturne potrebe kot tam doli v Belgradu.

Quidam

Opomba uredništva: V »Sloveniji« smo priobčili meseca aprila in maja l. 1937. celo vrsto sestavkov o slovenskem »Narodnem gledališču« in seveda tudi o tem, da nam je nova velika operna stavba za obstoj in napredek slovenske operne umetnosti potrebna. V teh sestavkih se je naš sodelavec postavil na stališče, da naj bi postavili novo veliko opero bolj v sredini Ljubljane, sedanje operno gledališče pa naj bi prezidali in povečali in naj bi bilo potem za slovensko dramsko Narodno gledališče, tako da bi imeli dve gledališči, za opero posebej, za dramo posebej, čeprav bi število predstav omejili, ker bi bili gledališči veliko večji kot sta sedanji. Leta 1937. je naš sodelavec navedel tudi natančne številke in dokazal, da bi bila s povečanjem gledaliških poslopij odpravljena tudi vedna finančna stiska slovenskega »Narodnega gledališča«. Zgorajšnji sestavk pa radi priobčujemo že zaradi tega, ker je vprašanje vnovič sproženo in bo novo belgrajsko gledališče sezidano s sredstvi državne blagajne, v

mentacijo strnil v posebnih opombah k uvodu, tako da je podoba Kettejevega življenja in dela, postavljena v zgodovinsko ozadje pomembnih prelomnih devetdesetih let preteklega stoletja, čim bolj nazorna, plastična in jasna ter tako razumljiva kar najbolj širokemu krogu bralcev. Priznati je treba, da je slika dobe zelo živa, zlasti duhovno ozračje je podano s pravim smislom za prodorno odkrivanje duhovnih silnic kulturnega in slovstvenega razvoja. Pa tudi strnjena, na podrobnih raziskavanjih sloneča podoba Kettejevega notranjega in zunanega življenja z vsemi usodnimi zapletljaji in preobratu, razodeva prodorno silo bistrega urednikovega duha, ki zna odkriti in poudariti tudi najsubtilnejše odtenke v bogatem, a tako zaprtem duhovnem življenju pesniškega ustvarjalca. Tudi globokoumna estetska analiza Kettejeve pesmi, ki pa je še bolj zgoščena, tako da se ji včasih pozna neka nasilna utesnjenost, morda iz ozirov na pomanjkanje prostora, kaže izredno lepoto tenkočutnosti urednikovo. Velika škoda je, da ta analiza ni obširnejša. Tako bi bil Kettejev pesniški obraz, kakor ga kot dopolnilo k zbranemu delu podaja urednikov uvod, v resnici izklesan. To pa je tudi edina šibkost, ki jo moremo ob uvodu navesti, pa še ta najbrž ne pade v breme uredniku, ampak razmeram. Nadrobni kritični pretresi pričujoče izdaje v revijah bodo morda nanizali še to in ono nebitveno pomanjkljivost ali dodali še kakšno malo dopolnilo. Vsakdo pa bo moral priznati, da je v bistvenih stvareh izdaja vzorna. Knjigo priporoča tudi dovolj okusna zunanja oprema Slavka Pengova, zlasti pa nova, na podlagi mnogega študija izvršena podoba pesnikova, ki jo je naslikal Božidar Jakac; poleg tega je priložen taksimile pesmi »Noč trudna molčič«. Tudi notranja tiskarska izvedba knjige je okusna, moti le precejšnje število tiskovnih napak v uvodu. —ok.

NAŠE REVIE

„Slovenski jezik“

Pravkar je izšel l.—4. snopič 4. letnika zgoraj imenovanega glasila slavističnega društva. France Koblar nadaljuje v njem z obširnim poročilom o delu Ivana Cankarja v »Zadruge«, Tine Debeljaka poroča o delu dr. Ivana Grafenauerja (ob 60 letnici), dr. Anton Breznik in Fr. Ramovš sta pripevala novi jezikoslovni razpravi. Letnik vsebuje mnogo zanimivih zapiskov Šolarja, A. Debeljaka, Rajka Nahtigala, Alojza in dr. Jožefa Turka, Pirjeveca, Isačenka, Rupla, Vilka Novaka i. dr. Dr. Fr. Tomšič je kritično ocenil Bunčev »Pregled slovnice slov. jezika«, Janez Logar pa novo slovensko slovnico za 3. in 4. razred srednjih šol.

Človek z bombami ali — nehvaležnost je plačilo sveta

—o. se v »Jutru« bridko pritožuje, da je Podbevšek v neki tiskovini »nameril ost svoje polemike samo zoper« njega, medtem ko je druge neugodne glasove o njegovem »Jakopiču« kar zamolčal. Človek z bombami izbira torej točke slabotnejšega odpora.

Jezikovni kotichek

Neki profesor slovenščine piše: »Bil je iste postave kakor župnik, glavo tudi skrito v ovčji kučmi.« — Če prevedeš besedo za besedo v nemščino, dobiš stavek v dobri nemščini; slov. stavek je pa slab, ker naš jezik ne pozna »prostega« tožilnika, ki ni podrejen nobenemu povedku, niti glagolskemu niti pridevniškemu. Slovensko bi bilo: »Tudi on je imel glavo skrito...« Kdor ljubi deležnike, bi napisal: »imajmo glavo skrito«. Gospodu prevajalcu Raisovega »Zatona« (1930, Umetn. propag., str. 85.) priporočam § 359. Breznikove slovnice, 4. natiska.

Rais — F. Kozak, »Zaton« (1930), str. 61.: »Ves večer je sedel K. na divanu, noge zavite v plaid« in str. 723.: »T. je, blede oči uprte v kip, sedela v prvi klopi.« Besede so sicer (razen divana in plada) domače, sintaksa je pa tuja. Prav bi bilo: »upirajoč oči v kip« (»z očmi uprtimi v kip«) in pa: »z nogami zavitimi v plaid« (za silo tudi: »držeč noge zavite v plaid«). Pouk o tej napaki bi dobil g. prof. Kozak v 4. izd. Breznikove »Slov. slovnice za sr. šole« v § 359. — če bi se sploh želel poučiti.

Stavek »Koliko od nas jih še spremite na zadnji poti« lahko berete v prevodu Raisovega »Zatona« (1930) na 23. strani. Prav bi pa bilo: »Koliko (izmed) nas boste še spremili.« Zaimke jih je tukaj nemo-goč, ker stoji pred njim nas; govornik je sam duhovnik in govori staremu župniku v svojih in njegovih stanovskih tovariših. Namesto od je treba tu uporabiti izmed ali pa goli rodilnik. Sedanji čas glagola spremiti še ne more izraziti bodočnosti, če nima pri sebi takega prislovnega določila, ki lahko izraža bodočnost (kmalu, čez tri tedne, čez leto, jutri itd.) ABC

Pomenek o pomenku

Tudi »Jutro« je predzadnji ponedeljek na zadnji strani začelo s pomenki o slovenskem jeziku. Ne vemo, če za stalno, vsekakor je pa že dejstvo samo dobro znamenje. In če se bodo njegovi uredniki zadaj učili, kako naj spredaj pišejo, bo to ravno nas močno veselilo. Za zglede urednik tega predelka ne bo v zadregi, če jih išče tudi samo pri lastnem listu.

Toda »Jutrov« jezikovni sodelavec je sklenil, da išče napak — pri nas. Prav nič ne de, če jih tudi pri nas išče. Že takoj v začetku pa naj ugotovimo, da se ne ujemamo z njim, ko zatrjuje, da kdor sam ne pozna slovnice, naj ne očita drugim napak. Napaka je zmeraj napaka, in sleherni ima pravico, opozoriti nanjo, a ravno tako jo bo vsak pameten človek rad na znanje vzel. Prav mi smo zadnji, ki bi se štel za vsevedne, in vemo tudi, da včasih lahko nevednež vedeža pouči.

»Jutro« je iztaknilo pri nas baje dve napaki. Baj, pravimo, ker ne navaja ne številke ne sestavkov, kjer jih je našlo. Tako sme mogli stvar dognati samo glede ene, ki pa nam je ušla že v letošnji 5. številki, torej natančno pred mesecem dni. A s tem seveda še malo ne mislimo zanikavati, da bi tudi druga res ne bila. Še to mu lahko zaupamo, ko smo stikali za njo, smo opazili še neko, hujšo, ki bi se bila »Jutrove-mu« zgledevanju nad nami še vse bolj podala.

Vsekakor pa je res, tisti dve napaki, ki jih je »Jutro« našlo, sta resnični napaki. Z vrta prihajamo in ne iz vrta in drugače se razvijajo stvari, in pa drugačnejše, čeprav so včasih drugačnejše, kakor si »Jutro« misli. Tudi pri nas v »Sloveniji« smo zmeraj tako hodili in zmeraj dali stvar, da so se tako razvijale. In tako bi se nam nazadnje zdelo, če smo kakšno stvar, recimo, petstokrat prav zapisali in šele pet sto in prvič napačno, bo pač sklepal presoden človek, da gre le bolj za zmoto ali spodrssek, ne pa za pravo napako, iz nepoznanja jezika in njegovih zakonov izvira-joča. A stvarni presojalci ne bodo pretresali našega pisanja po takih izjemah in še manj bodo iz takih spodrseljajev izrekli oblastne sodbe o tem, kdo pozna slovnico in kdo ne.

Že celo pa je kočljiva taka oblastna sodba s strani človeka, ki je sam s slovnico in pravopisom kolikor toliko skregan. V tistih »pomenkih o jeziku«, ki obsegajo komaj desetino »Jutrove« strani, smo naleteli namreč že pri površnem branju na tri napake. In očitno v tem primeru ne gre in ne more iti za navadne spodrske, saj je čepel pisalec nekaj tednov na njih, pa tudi sicer je precej naravno, da je svoje pisanje po slovnici strani kar najbolj vestno premislil in pregledal, ko se je pripravljal, da očita drugemu slovnico neznanje. Tako na primer piše, da dajeta »ti dve obrazili... svoj smisel«, kar priča, da ne zna sklanjati kazalnega zaimka »ta«, tako pripoveduje, da »poveljnik Kremlja v resnici ne kontrolira sam telefonično številko avtomobila«, kar dokazuje, da ne ve, da stoji v nikalnem stavku zanikani predmet v rodilniku. Seveda govori tudi o »kmetijski obleki, čeprav pozna slovenski človek samo kmečko obleko (tudi veliki Slovenski pravopis pozna na 96. str. samo obliko »kmečki«). Ne glede na blagglasje slovenski ljudski jezik sploh nima rad pridevnikov na -tski in zato govori o bratovski ljubezni in ne o bratski, o protestantovski veri in ne o protestantski, o egiptovskih sanjskih bukvah in ne o egiptovskih in podobno. Kljub vsemu temu pa mi, kakor rečeno, jutranjemu jezikovalcu ne bomo svetovali po njegovem zgledu, da naj ne očita drugim napak, kdor sam slovnice ne pozna. Kar pove naj jih, kadar in kjer koli jih zasledi. Samo njegovi oblastnosti smo hoteli pokazati meje, ki so njegovemu znanju primerne.

Urednik in izdajatelj: Ivan Zorec v Ljubljani

Kettejevo zbrano delo

Uredil France Koblar. Izdala Nova založba v Ljubljani 1940. LVI. + 352 strani.

Nekdanji slovstveni prevratniki in novotariji, zastopniki tako imenovane »slovenske moderne« na prelomu 19. in 20. stoletja, so danes že prištet med klasike slovenske besede. Danes imamo že skoraj vsa njihova dela zbrana v dostojnih leposlovno-kritičnih izdajah: Cankarja v dvajsetih knjigah, ki jih je v uredništvu dr. Izidorja Cankarja in prof. Fr. Koblarja izdala Nova založba, Zupančiča v štirih zvezkih Vidmarjeve ureditve pri Akademski založbi, Murna imamo samo izbranega od dr. Silve Trdinove pri Tiskovni zadrugi; Kette, ki je prvi med njimi umrl, pa je prišel šele zdaj kot četrti na vrsto z dostojno, moderno, kritično izdajo, napovedovano že več let, pri Novi založbi.

Izdaja, kakršna leži zdaj pred nami, bo za dolgo dobo dokončna, saj obsega vse Kettejevo delo, kolikor ga je bilo mogoče do danes zbrati in razvrstiti v časovni zaporednosti; tako prinaša okoli 30 novih pesmi, ki jih Aškerc v svoji izdaji nima, poleg tega pa se od Aškercovih dveh izdaj, ki prinašata samo pesmi, bistveno razlikuje tudi v tem, da so tu zbrana tudi vsa Kettejeva proza, kolikor je godna za tisk, in pesnikova pisma, ki se tičejo njegovega dela in življenja. Neuporabljene so ostale samo nekatere rokopisne kritike iz ljubljanske in novomeške Zadruga in nedozorela, površna burka »Naši dijaki«. Z razvrstitvijo pesmi je urednik skušal nakazati Kettejev pesniški razvoj. Zelo modro je ravnal, da ni z mehanično dosledno izpeljano kronološko ureditvijo razbil celotne pesnikove podobe, ampak je ohranil dosedanje Aškercovo razdelitev v zaokrožena poglavja. Notranja ureditev teh posa-

meznih delov pa je povsem nova, predvsem popolnejša od Aškercove in kaže povečini čisto drugačno podobo. V začetku so natisnjeni mladinski spisi in pesmi, tem sledi najbolj obširni del »Pesmi«, za njimi pa so uvrščene gazele in soneti. Nato so natisnjeni Kettejevi pesniški prevodi, na koncu so zbrane najprej njegove črtice in kritike, nato pa še pisma (eno pismo, ki je bilo po pomoti prezrto, je natisnjeno spredaj v opombah k uvodu). Smotrna ureditev precejšnjega pesnikovega dela ni bilo lahko opravilo, urednik ga je opravil z zgledno vestnostjo in pravo tenkočutnostjo za pristno, nepokvarjeno estetsko podobo celotnega pesnikovega dela in posameznih biserov njegove izbrušene poezije. Ker pa izdaja noče biti samo znanstveno-kritična, urednik ni obteževal osrednjega dela knjige, to je pesnikovega zbranega teksta, z znanstvenim aparatom v podčrtanih opombah, ampak je slovstveno zgodovinski znanstveni del dodal v obsežnih opombah na koncu knjige, kjer pretresa najprej usodo pesnikove literarne zapuščine in obe Aškercovi izdaji Kettejevih pesmi (tu ponatiskuje v glavnem vse kritične obravnave Kettejevega dela ob teh izdajah, kar je uvedel pri nas dr. Izidor Cankar v zbranih spisih Ivana Cankarja), nato pa v nadrobni opombah k posameznim pesmim pojasnjuje njihov nastanek, navaja dosedanje nalise ter odpira ob njih zanimive poglede v pesnikov oblikovni razvoj. Iz istih razlogov, namreč zaradi pretežno leposlovnega, čeprav tudi znanstveno neoporečnega značaja izdaje, je urednik tudi v svojem obsežnem uvodu v začetku knjige podrobno znanstveno doku-